

In de voetsporen van
Floris Arntzenius

Wandeling Arntzenius

Na ons bezoek aan de tentoonstelling gaat u nu zelf door de straatjes in de voetsporen van Arntzenius om zijn Den Haag te ontdekken. U zult, wilt u het Den Haag van Arntzenius nog een beetje kunnen vinden, veel omhoog moeten kijken. Vooral in de winkelstraten is de begane grond van de huizen sterk veranderd om aan de behoeften van onze tijd, wat betreft inrichting van de winkels, te voldoen. Vanaf de eerste verdieping is er nagenoeg niets veranderd. Pas op, blijf uitkijken, het gemoedelijke, rustige, negentiende eeuwse Den Haag is veranderd in een hectische, drukke stad met slechte bestrating!

Na de Franse tijd bleef Den Haag treurig achter. Sombor, arm, berooid. Van nature had de stad geen industrie die inkomsten in

het laatste brachten, de Grafelijke Hofhouding was daar goed voor geweest. Toen dat alles verdween kreeg de stad het moeilijk. Gelukkig krabbelt Den Haag rond 1875 weer op. Er komt industrie voor de metaal, de bouw en laten we de uitbreiding van de stad vooral niet vergeten! Drukkerijen openen hun deuren, de groeiende ambtenarenklasse brengt veel werk en zo ook de grote, beroemde meubelfabriek Pander. U ziet dan de mooie huizen komen, vaak onder architectuur gebouwd, die de stad haar grandeur en allure weer zullen geven.

Het Hof, de ambtenaren klasse, de aristocratie, de oud Indisch gasten, ze zorgen al gauw voor die typische, deftige uitstraling die de stad toch nog steeds kenmerkt. Arntzenius heeft deze sfeer zo goed weten te treffen in de schilderijen van "zijn straatjes".

Maar ook de bedrijvigheid rond de Bierkade, het domein van de beurtschippers, had zijn belangstelling. Op uw netvlies zit, na het bekijken van de tentoonstelling, nu het oude Den Haag. U gaat nu in de voetsporen van de schilder ontdekken wat daar nog van over is.

U verlaat het Museum, gaat linksom, steekt de Laan van Meerdervoort over en gaat rechts de Anna Paulownastraat in. Op het plein heeft u uw eerste ontmoeting met een bewoonster van onze stad. Vereeuwigd door de Russische beeldhouwer Alexander Taratinov zit de van oorsprong Russische koningin te genieten van dit mooie, rustige pleintje. Zullen we even bij haar gaan zitten? Als het bezoek aan het Museum u hongerig heeft gemaakt, is een stop in het gezellige restaurant Room zeker de moeite waard!.

U moet weer verder, Arntzenius wacht op u. U gaat nu linksaf de Bazarstraat in tot aan de Zeestraat, daar rechtsaf, langs Mesdags Panorama, (een bezoekje daar is altijd de moeite waard!), oversteken bij de Mauritskade en het Noordeinde in.

Bent u op het Noordeinde gekomen, blijft u even staan en neem de straat in u op. Deze straat met zijn prachtige huizen, veelal onder architectuur gebouwd, is nu het domein van antiquairs en kunsthandels met af en toe een horecagelegenheid. In de negentiende eeuw woonden hier leden van de hofhouding, de ambtenaren en vond men er speciaalzaken. Op de hoek met het Maziestraatje vindt u een gezellige, rommelige Italiaanse delicatessenzaak, het is een goede pleisterplaats voor een broodje en een drankje.

U passeert de firma Damen op nummer 186, sinds 1895 hier gevestigd als kantoorboekhandel. Een specialiteit, tegenwoordig is vooral het mooi papier, geschikt voor vele doeleinden.

Voor no. 164 kunt u even stil staan bij Antiquair van Leeuwen. Dit huis uit het einde van de zeventiende eeuw heeft een tuin die reikt tot aan de Koninklijke Stallen met prachtige bomen. Soms kunt u het klokje van de stallen hier horen luiden. Het geheel ademt nog steeds de sfeer uit van de grandeur die Couperus zo goed beschrijft in zijn bekende Haagse romans. Hij heeft onder goedkeurend oog van zijn hondje Brinio in deze prachtige tuin zitten schrijven. Er is daar weinig veranderd. In het portiek vinden we het tegeltableau "Holland" van de hand van de kunstenaar Herman Oostveen (1879-1978) bijgenaamd "de kleine Rembrandt".

Op nummer 154 vinden we nu Galerie Het Cleyne Huys waar eens een bekende pianohandel gevestigd was. In de tuin staat een studio waar de akoestiek zo goed is dat de grote musici uit eind negentiende, begin twintigste eeuw, zoals Sergei Rachmaninov, Maurice Ravel en Béla Bartók graag kwamen repeteren voor een optreden in Den Haag. De pianohandel is verdwenen, het pand geheel gerenoveerd, de tuin tot een luthof omgetoverd, ga gerust even naar binnen en geniet van de kunst die hier nu tentoongesteld staat, vooral de prachtige beeldentuin is een bezoekje waard.

Rechts op no. 138-140 vindt u Mano Maestra. U gaat zeker naar binnen, niet alleen om van die lekkere koffie te genieten maar vooral het goed bewaarde plafond in dit door Daniel Marot in 1707-1708 gebouwde pand is een bezoek dubbel en dwars

waard. De opdrachtgever, Frans Fagel, was griffier van de Raad van State, door een erfenis verwierf hij de grond, en na aankoop van het belendende perceel begon men met de bouw van dit stadspaleis. In de grote tuin was plaats voor een mooie theekoepel. In 1853 kocht Koning Willem III het geheel. In 1901 verkocht Koningin Wilhelmina het huis aan de Gemeente Den Haag, behalve de theekoepel, die bij de Paleistuin gevoegd werd. Voor de verkoop zijn echter grote delen van het prachtige interieur uit het pand verwijderd en overgebracht naar het Paleis Lange Voorhout, behalve het plafond. In het midden van de achttiende eeuw zijn helaas een complete rococostijlkamer en het andere plafond spoorloos verdwenen. De authentieke en gave theekoepel in de Paleistuin is op aanvraag te bezoeken. Vergeet niet het plafond van de huidige PizzaHut op nummer 140c, van de hand van Daniel Marot te bekijken.

Aangekomen bij de hoek met de Oranjestraat steekt u over, draait zich om en kijkt van rechts naar links de straat langs. Hier heeft Arntzenius gezeten en net zoals u nu het Noordeinde op gekeken. Dit zal uw Arntzenius positie worden omdat de schilder zijn "straatjes" veelal vanuit deze positie heeft geschilderd. Blijft u aan deze kant lopen want al gauw ziet u voor u het standbeeld van Koning Willem I met Paleis Noordeinde.

De ijscoman is op dit plekje al sinds jaar en dag een vertrouwd beeld. Menig, zichzelf respecterend Haags ambtenaar, geneert zich niet hier op warme dagen een heerlijk Italiaans ijsje te eten onder goedkeurend oog van de koning. Paleis Noordeinde wordt tegenwoordig door Koningin Beatrix als werkpaleis gebruikt.

Op nr. 96 vindt u het Maris huis. In het portiek is een reliëf van de drie bekende, schilderende broers, bekende schilders van de Haagse School, te zien. U gaat nu voorbij aan het punt waar de beroemde "tearoom" van Den Haag gevestigd was. Hier moest je zijn, temidden van de Haagse Beaumonde. In die tijd verlieten de dames hun huis nooit zonder uitgebreid toilet gemaakt te hebben, zeker nooit zonder hoed! Ze aten hier de beroemde "taartjes van Krul". Helaas, de tijden veranderden snel en het is niet meer mogelijk hier een middag door te brengen, met één taartje en één kopje thee. Tot groot verdriet van Den Haag sloot Maison Krul op een kwade dag haar deuren. Maar gelukkig, het mooie Jugendstil interieur is in zijn geheel bewaard gebleven, al moet u er ver voor reizen. Wie een bezoek brengt aan het Drents Museum in Assen en een kopje thee of koffie gaat drinken, waant zich terug in de tijd, ja zeker, bij Maison Krul! Helaas de puddingstukken die je als Haags kind na je zwemles in Zwembad de Mauritskade voor je dubbeltje kon kopen worden er niet meer verkocht. Ook de overgebleven of beschadigde taartjes, waarmee je goede sier kon maken en die tegen gereduceerde prijs te koop

7
werden aangeboden, bestaan niet meer. Om deze te kopen moest je wel naar de zij-ingang van de mooie winkel! Ken uw plaats. Maar ik verzeker u, ze smaakten er niet minder om!

8
We moeten verder, er is nog veel te zien. Daar waar het Noordeinde overgaat in de Hoogstraat gaat u linksaf en komt u op de Plaats, weer een verrassend pleintje met veel bedrijvigheid, mooie winkels en gezellige terrassen. Op nummer 20 zetelde hier de bij de Hagenaars bekende kunsthandel Goupil & Co.

Haagse kunsthandels hadden de goede gewoonte iedere week een ander belangrijk kunstwerk voor een van hun ramen tentoon te stellen. Dit was ongemerkt een goede leerschool voor de langslappende jongeren. In 1869 kwam een heel jonge Vincent van Gogh hier in dienst. Goupil & Co. waren namelijk de opvolgers van het beroemde Franse huis "Ancienne Maison Vincent van Gogh". De eigenaar, een vermogende kunsthandelaar, was een oom en naamgenoot van de later zo beroemd geworden schilder.

9
U steekt de Kneuterdijk over en komt op het "mooiste plein" van de stad. Het Lange Voorhout. De huizen worden allang niet meer bewoond door mensen zoals Couperus ze aan ons heeft voorgesteld. Denkt u hierbij bijvoorbeeld aan een bekende Haagse uit die dagen, Alexandrine Tinne, geboren aan de Herengracht, later verhuisd naar Lange Voorhout 32 .

Na een verbroken verloving heeft zij zich gestort op de fotografie en zo heeft zij ons een mooi document van het negentiende eeuwse Den Haag nagelaten. Zij was een moderne jonge vrouw die zich weinig moet hebben aangetrokken van de conventies van haar tijd. Samen met haar moeder is zij, na de dood van haar vader, naar Afrika gereisd en ontdekkingsreiziger geworden.

Helaas is haar moeder op een van die reizen aan cholera gestorven. Alexandrine is alleen verder gegaan. Die reizen hebben veel bijgedragen aan de botanische kennis van dat deel van noordelijk Afrika. Zou het Alexandrine zijn die zich daar door dat natte Den Haag spoedt? Even terug in deze zo Haagse wereld van luxe en conventies die zo ver verwijderd was van Soedan waarvan men haar tot tweemaal toe had aangeboden koningin te worden! Zij stierf een gruwelijke dood, vermoord door Toearegs in het gebied van Tripolis.

In de zomer kunt u genieten van de boeken- en antiekmarkt die hier twee keer per week plaats vindt. Van oudsher is het Voorhout de plaats in Den Haag waar de kermis gehouden wordt. Twee maal per jaar is het feest in de stad. Ook op de Vijverberg kan men dan terecht voor een rondje in de draaimolen onder het genot van een grote roze suikerspin. Geneer u niet! De Graven van Holland zijn u voorgegaan.

Aan het Lange Voorhout vindt u op nummer 15 Pulchri studio, opgericht in 1847 als schilderkunstig genootschap door de schilders Hardenberg en Weissenbruch en grootgemaakt door de schilders van de Haagse School. Nog steeds neemt deze kunstenaarsociëteit een belangrijke plaats in het Haagse kunstleven in. Langs Pulchri loopt u recht op het mooie Paleisje, het Lange Voorhout af. Hier woonde Koning Emma.

Ga met uw rug naar het paleis staan en kijk de straat in die voor u ligt. De Denneweg. De Buurtschap 2005, zoals dit gedeelte graag genoemd wordt, is de ontmoetingsplaats voor de jonge, dynamische Hagenaar. Veel drukte in de restaurants, op de terrassen, in de winkeltjes. In de zomer wordt hier sinds tien jaar in de openlucht een internationale beelden tentoonstelling georganiseerd, die 's avonds sfeervol verlicht is.

12

Op de hoek vindt u het statige Hotel Des Indes, een prachtig logeeraadres als men in stijl onze mooie stad wil bezoeken. Het huis is in 1870 door Baron van Brienen van de Groote Lindt als woonhuis gebouwd, om in 1881 tot het huidige hotel verbouwd te worden. Vele groten der aarde hebben in dit sfeervolle hotel, dat recentelijk een ingrijpende facelift heeft ondergaan, gelogeed. Een van de meest spraakmakende gasten is wel de beroemde Russische ballerina Anna Pavlova geweest.

12

13

U draait weer terug naar het Voorhout, loopt verder en steekt de Vijverberg over. Zo loopt u tegen de veel bezongen Hofvijver aan en ziet u het Mauritshuis rechts van u.

14

13

Via het Plein komt u in de Lange Poten, hier was eens een dependance, eigenlijk meer een verkooppunt, gevestigd van de Haagse Keramiekfabriek Roosendaal. Voor de aankleding van zijn Museum heeft H.W. Mesdag hier op aanraden van de architect/keramisch kunstenaar Theodoor Colenbrander, enige objecten gekocht.

U gaat nu naar rechts en loopt halverwege de straat. U draait zich om en nu bent u ter hoogte van Hotel Centraal, de standplaats van onze schilder Arntzenius. Rechts ziet u het Ministerie van Defensie. Na dit kijkje à la Arntzenius, draait u zich weer om en loopt u de Lange Poten uit, steekt het Spui over en houdt rechts aan. U loopt nog een klein eindje door en belandt zo op het Buitenhof. Voor u ziet u de Gevangen Poort, dit was een van de Stadspoorten van de oude Hofstad. U kunt deze bezoeken.

Als u de mooie poort uw rug toe draait, ligt het Buitenhof in al zijn glorie ligt voor u! Zou Arntzenius hier gezeten hebben, daar waar in later dagen, de kiosk van Berlage is gezet? Vanaf zijn zitplaats kijkt u nu met de schilder mee langs de ingang van de Passage links, de Kettingstraat in waar de oude bioscoop Studio nu helaas allang geen bezoekers meer trekt.

Wat eens Hotel de Twee Steden was, is voor vele Hagenaars nog steeds synoniem met de Cineac, al draait het Polygoonjournaal hier allang niet meer en is dit eens zo bekende hotel nu omgetoverd tot de zalen van Bioscoopketen Pathé. Wie goed kijkt ziet de naam van het eens zo deftige hotel nog in de gevel staan. Ook ziet u de wapens van de steden Alkmaar en Enkhuizen op de gevel. Zoals vele steden hadden ook deze twee een stadslogement voor hun gedeputeerden die zich in die tijd natuurlijk niet zo makkelijk en snel konden verplaatsen tussen Den Haag en de stad van herkomst. Het Café Riche, ontmoetingsplaats voor de in Den Haag wonende kunstenaars is er niet meer, maar het Buitenhof blijft gelukkig en is nog steeds "zoo Haags"! Met de gezellige terrassen en de prachtig gerestaureerde kiosk van Berlage. De reclamezuil voor de Bonletterie heeft ook plaats moeten maken voor het alsmaar groeiende verkeer. Op nummer 21 de sociëteit van de Geschiedkundige Vereniging, Die Haghe.

Vanaf dit punt, waar eens de dependance van Hotel de Twee Steden stond en nu een MacDonal'd's, loopt U, terwijl u de Passage links van u houdt, de Gravestraat in. De Hoogstraat met zijn mooie winkels, heeft u dan aan uw rechterhand. U loopt rechtdoor de Dagelijkse Groenmarkt in. Op nummer 27 links is een drogisterij gevestigd waar de tijd lijkt te hebben stilgestaan, let op de Gaper buiten aan de gevel. Als u linksaf de Schoolstraat inslaat ziet u een terras, daar waar zich vroeger de zogeheten Visbanken bevonden, waar onder het wakend oog van de St. Jacobskerk, de ooievaars, ooit het symbool van deze stad, trots rondstapten, zich te goed doende aan ieder stukje vis dat zij maar te pakken konden krijgen.

In de Schoolstraat waant u zich met recht een metgezel van de wandelende schilder Arntzenius. Het is nog steeds een mooi voorbeeld van een klein Haags straatje. Vol bedrijvigheid en

toch zo charmant en meegaand in de vaart der volkeren. Aan uw rechterhand vindt u al snel de moderne tijd in de vorm van de smartshop Euphoria.

Aan het eind van dit mooie straatje gaat u links af, de Vlamingstraat in. Hier hielden vooral naar het Noorden gekomen Vlamingen, getuige de naam van deze straat, zich bezig met textiel. Aan het eind van deze drukke straat komt u op de Weversplaats, alweer een getuige van hetgeen zich hier in lang vervlogen tijden heeft afgespeeld.

U staat nu op de hoek van de altijd drukke, altijd hectische Spuistraat. Een straat die Arntzenius het meest heeft geschilderd en getekend. Neemt u even een standpunt a la onze schilder in en kijkt u vanuit zijn hoek schuin de straat in.

In deze straat huurde Arntzenius vaak een raam zodat hij ongestoord het drukke leven in de straat kon observeren om dan weer tot een van zijn vele mooie impressies te komen. Het zijn aquarellen en schilderijen met een nat, glimmend wegdek.

Altijd veel beweging, zich haastende Hagens, de vrolijke slagersjongen in zijn witte kiel, een deftige mevrouw met hoed en paraplu, een dienstbode op weg om misschien een brief weg te brengen, een boodschap te doen?

Wat is er veel veranderd! Of toch misschien ook niet? Ja, al de mooie winkels en gerenommeerde bedrijven van toen. Om er een te noemen, op nummer 6 de “wit goed” winkel Drabbe, waar de jonge Haagsche dames hun linnen uitzet kochten, heeft plaats gemaakt voor de snelle winkels en snackbars van onze tijd. Nu is het zaak, door de menigte heen te laveren en zonder al teveel aanvaringen je doel te bereiken!

U gaat vanuit de Spuistraat rechtsaf de Wagenstraat in. Het grote gebouw (H&M) was ooit de meubelwinkel Pander waar door de jaren heen zoveel Hagenaars werk hebben gevonden. Even verderop, in de Herderstraat, was de fabriek gevestigd waar de meubels voor Pander werden gemaakt. Pander is er niet meer, maar het gebouw staat er nog steeds in al zijn glorie. U loopt de Wagenstraat in. Voorbij de kruising met de Grote Marktstraat, langs wat eens het Scala theater was, ziet u de plaats waar Den Haag zich in het theater kon vergapen aan de grote Bouwmeester revues. Later werd dit theater onder andere het domein van Toon

Hermans. Helaas, het Scala heeft plaats moeten maken voor de parkeerplaats van de Bijenkorf! Gaat u daar even staan om de ‘Arntzenius’ positie in te nemen. U kijkt de Wagenstraat in.

Rechts ziet u de ingang van de bioscoop Flora, nu een Japans warenhuis. Gelukkig is het gebouw aan de buitenkant nog net zoals toen. Hier was het hart van de Haagse Jodenbuurt. De synagoge, ja inderdaad, die is veranderd in een Moskee! met minaretten en al. De joodse bewoners van deze buurt, waar eens de matzes gebakken werden, zijn na de oorlog niet meer teruggekomen. Zij hebben plaats gemaakt voor mensen uit het Verre Oosten, getuige de straatnaambordjes met Nederlandse en Chinese tekst en de koopwaar die hier nu wordt aangeboden. De moskee kan op afspraak bezocht worden, het gebouw is een bezoekje zeker waard!. Ook hier heeft Arntzenius veel geschilderd.

Als u op de Wagenbrug komt en even gaat zitten, kijk om u heen. U waant zich terug in de tijd in dit oude, bedrijvige deel van Den Haag. Wanneer u verder loopt, komt u op de Dunne Bierkade. Vanaf dit punt in de stad was er een levendig verkeer per beurtschip met Delft, Overschie, Rotterdam. U kunt een biertje kopen op het water, dit is immers de plaats waar in de stad het dunne bier verkocht mocht worden. Nee wacht nog even! Er is hier veel te zien op deze gracht. Het is een ware kunstenaarsplek! Hier woonden de schilders Jan van Gooyen en Paulus Potter respectievelijk op no.16 en 17. Jan Steen, leerling van Van Gooyen heeft enige jaren bij zijn leermeester in gewoond. Aan de overkant van de gracht, het Groenewegje, graasden in die tijd nog de koeien, hebben zij misschien model gestaan voor Potters beroemde stier? Potter trouwde met Adriana, oudste dochter van Claes Dircx Balckeneynde, stadstimmerman en architect die het

huis op no.18 voor zichzelf had laten bouwen in samenwerking met Pieter Post, de grote architect uit die dagen, onder meer bekend als de bouwmeester van het Mauritshuis. Later kreeg dit huis een gevel in Bamberger mergelsteen die u nu nog kunt bewonderen. In de achttiende eeuw werd hier porselein gemaakt en wel het beroemde Haagsche porselein, te herkennen aan het ooievaartje op de achterkant van de serviezen en andere stukken. Helaas heeft de fabriek niet lang bestaan, het porselein was zeer herkenbaar door de fijnzinnige decoraties van bloemen, vogels en landschapjes. Het Haags Gemeentemuseum bewaart een mooie collectie van dit porselein. Mocht u de stad vanaf het water willen zien, neem de boot of waterfiets bij De Ooievaart!

Nu, u bent vast een beetje vermoeid van al het kijken. Gaat u hier, immers de enige plaats in de stad waar het bier verhandeld mocht worden dan toch wellicht genieten van een welverdiend biertje. Het is het einde van de wandeling. Misschien begrijpt u waarom Floris Arntzenius zijn oog heeft laten vallen op de pittoreske straatjes van Den Haag die hij zo boeiend voor ons met penseel en verf in beeld heeft gebracht. Het is de eerste wandeling die Museum Mesdag heeft gemaakt en we zijn benieuwd naar uw reactie en misschien wilt u uw opmerkingen mailen: info@museummesdag.nl

Met een Haagse groet, Elisabeth Bakker

Auteur: Elisabeth Bakker
Vormgeving en fotografie: Jelle Hellinga
Copyright: Museum Mesdag, Den Haag
Met veel dank aan alle particulieren en het Haags Gemeentearchief voor het beschikbaar stellen van het beeldmateriaal.

1. Spuistraat, circa 1900, prentbriefkaart, Haags Gemeentearchief.
2. Floris Arntzenius, Spuistraat, circa 1900, aquarel, particuliere collectie.
3. Floris Arntzenius, Noordeinde, Den Haag, circa 1890, aquarel en gouache over zwart krijt, particuliere collectie.
4. Floris Arntzenius, Noordeinde met ruitersstandbeeld van Willem I, circa 1900, aquarel en gouache over zwart krijt, particuliere collectie.
5. Noordeinde, standbeeld van Prins Willem I voor het Koninklijk Paleis, circa 1910, zwartwit foto, Haags Gemeentearchief.
6. Noordeinde met standbeeld, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
7. Floris Arntzenius, Dames aan tafel, aquarel en dekverf, particuliere collectie.
8. De Plaats, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
9. Floris Arntzenius, Lange Voorhout, circa 1900, aquarel en dekverf, particuliere collectie.
10. Toernooiveld, Den Haag, circa 1902, prentbriefkaart, Haags Gemeentearchief.
11. Floris Arntzenius, Kermis, circa 1900, aquarel en gouache over zwart krijt, particuliere collectie.
12. Denneweg, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
13. Floris Arntzenius, Buitenhof, zwart krijt op een kaart, collectie C. F. Stork.
14. Mauritshuis aan de Hofvijver, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
15. Lange Poten, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
16. Floris Arntzenius, Buitenhof,, Den Haag, circa 1900, aquarel en gouache over zwart krijt, particuliere collectie.
17. Buitenhof, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
18. Floris Arntzenius, Markt, Den Haag, circa 1900, aquarel en gouache, collectie Simonis & Buunk, Ede.
19. Schoolstraat, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
20. Floris Arntzenius, Spuistraat, circa 1900, aquarel en dekverf, particuliere collectie.
21. Wagenstraat gezien vanaf de Weversplaats, 2007, foto Jelle Hellinga, Den Haag.
22. Floris Arntzenius, Wagenstraat, Den Haag, olieverf op doek, particuliere collectie.
23. Floris Arntzenius, Wagenbrug, circa 1900, aquarel en gouache over zwart krijt, Haags Gemeentearchief.

